

Ekonomia

Wpływ specjalnych stref ekonomicznych na gospodarkę i społeczeństwo

Doświadczenia Polski

Radostaw Pastusiak

Magdalena Jasiniak

Jakub Keller

Bartłomiej Krzeczewski

Wpływ specjalnych stref ekonomicznych na gospodarkę i społeczeństwo

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Ekonomia

Wpływ specjalnych stref ekonomicznych na gospodarkę i społeczeństwo

Doświadczenia Polski

Radostaw Pastusiak

Magdalena Jasiniak

Jakub Keller

Bartłomiej Krzeczewski

Radosław Pastusiak, Magdalena Jasiniak, Jakub Keller, Bartłomiej Krzeczewski
– Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Katedra Finansów Korporacji
Instytut Finansów, 90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 39

RECENZENT

Mirosław Wypych

REDAKTOR INICJUJĄCY

Monika Borowczyk

SKŁAD I ŁAMANIE

Monika Wolska-Bryl

KOREKTA TECHNICZNA

Leonora Wojciechowska

PROJEKT OKŁADKI

Stämpfli Polska Sp. z o.o.

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Shutterstock.com

Publikacja powstała w wyniku realizacji projektu naukowego Narodowego Centrum Nauki
UMO-2013/09/B/HS4/01514
„Ocena efektywności funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych”

Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ

© Copyright by Authors, Łódź 2016

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2016

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.07555.16.0.K

Ark. druk. 14,625

ISBN 978-83-8088-564-6

e-ISBN 978-83-8088-565-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wprowadzenie	7
---------------------	----------

Rozdział I

Specjalne strefy ekonomiczne w gospodarce światowej	11
--	-----------

1.1. Historia funkcjonowania SSE na świecie	11
1.2. Zachęty dla inwestorów stosowane w SSE w wybranych krajach	16
1.3. Znaczenie specjalnych stref ekonomicznych w stymulowaniu rozwoju gospodarczego wybranych krajów	19
1.3.1. Kraje Dalekiego Wschodu	19
1.3.2. Kraje Afrykańskie	34
1.3.3. Ameryka Północna i Południowa	39
1.4. Podsumowanie	54

Rozdział II

Uwarunkowania funkcjonowania SSE w Polsce w latach 1997–2012	55
---	-----------

2.1. Charakterystyka specjalnych stref ekonomicznych	61
2.1.1. Lokalizacja specjalnych stref ekonomicznych w Polsce	62
2.1.2. Nakłady inwestycyjne w specjalnych strefach ekonomicznych	68
2.1.3. Zatrudnienie na obszarze specjalnych stref ekonomicznych	69
2.2. Przedsiębiorstwa inwestujące w polskich specjalnych strefach ekonomicznych	76
2.3. Pomoc publiczna w specjalnych strefach ekonomicznych	79
2.4. Podsumowanie	95

6 Spis treści

Rozdział III	
Efektywność specjalnych stref ekonomicznych	97
3.1. Model enklaw Petera Warra	97
3.2. Model enklaw w warunkach polskiej gospodarki	108
3.3. Efektywność SSE dla jednostek samorządu terytorialnego	123
3.3.1. Analiza efektywności oddziaływania SSE na poziomie województwa	123
3.3.2. Analiza efektywności oddziaływania SSE na poziomie powiatu	127
3.3.3. Analiza efektywności oddziaływania SSE na poziomie gminy	128
3.3.4. Analiza efektywności funkcjonowania poszczególnych SSE	129
3.4. Analiza efektywności w strukturze specjalnych stref ekonomicznych	133
3.5. Podsumowanie	136
Rozdział IV	
Znaczenie inwestycji w SSE dla państwa – wyniki badań ankietowych	137
4.1. Metodyka przeprowadzonych badań	137
4.2. Atrakcyjność inwestycyjna regionów strefowych w opinii inwestorów oraz samorządów lokalnych	139
4.3. Znaczenie pomocy publicznej w rozwoju regionów	147
4.4. Podsumowanie	156
Rozdział V	
Specjalne strefy ekonomiczne w rozwoju regionalnym	157
5.1. Wpływ SSE na rozwój regionu na przykładzie województwa łódzkiego	157
5.2. Oddziaływanie regionalne SSE na terenach słabo rozwiniętych – na przykładzie województw Polski Wschodniej	169
5.3. Społeczna odpowiedzialność biznesu w polskich SSE	175
5.4. Podsumowanie	186
Zakończenie	187
Bibliografia	191
Spis tabel	199
Spis rysunków	203
Załącznik 1	205
Załącznik 2	220
Załącznik 3	221

Wprowadzenie

Specjalne strefy ekonomiczne są narzędziem państwa, wykorzystywanym w celu realizacji założeń polityki ekonomicznej. W Polsce SSE istnieją od 1997 roku, przy czym ich faktyczne oddziaływanie na gospodarkę można datować od 2000 roku, kiedy to ilość przedsiębiorstw, które rozpoczęły inwestycje w SSE stawała się coraz bardziej znacząca. W perspektywie ostatnich kilkunastu lat skutki funkcjonowania SSE dla Polski są istotne i to zarówno w skali mikro, jak i makro.

Niniejsza praca jest podsumowaniem wieloletnich badań nad SSE w Polsce, jak i na świecie, w kontekście zjawisk ekonomicznych, jakie zachodzą wokół nich, a także społecznych, często nie mniej istotnych. Bezpośrednio jest ona podsumowaniem dorobku naukowego będącego wynikiem grantu Narodowego Centrum Nauki pod tytułem „Ocena efektywności funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych”.

Efektywność jest jedną z podstawowych kategorii wykorzystywanych do opisu stanu, funkcjonowania oraz szans rozwojowych różnego rodzaju organizacji, a w szczególności podmiotów gospodarczych¹. Analiza literatury przedmiotu wskazuje, że pojęcie efektywności ma charakter wielowymiarowy. Istnieje wiele możliwości definiowania i interpretowania efektywności. Spotykane są podejścia wskaźnikowe, parametryczne oraz nieparametryczne, opisujące efektywność organizacyjną oraz ekonomiczną.

Praca jest skoncentrowana na efektywności specjalnych stref ekonomicznych, czego analiza jest bezpośrednim celem projektu. Efektywność SSE jest definiowana przez autorów w kilku wymiarach.

---

1 A. Rutkowska, *Teoretyczne aspekty efektywności, Pojęcie i metody pomiaru*, „Zarządzanie i Finanse” 2013, R.11, nr 1, cz. 4.

W obszarze relacji makroekonomicznych efektywność jest rozumiana jako skuteczność stref w zakresie przyciągania nowych inwestycji kapitału krajowego i zagranicznego, co wpływa na pobudzenie wzrostu gospodarczego. Z tym aspektem powiązane jest również pobudzanie przedsiębiorczości oraz rozwój innowacyjności i działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw. W obszarze finansowym efektywność jest rozumiana jako nadwyżka korzyści finansowych dla regionów w jakich funkcjonują SSE. W tym kontekście efektywność SSE została przeanalizowana dla całego kraju, a także dla województw oraz obszarów strefowych. Ostatnim wymiarem efektywności, jaki został podniesiony w pracy jest wpływ SSE na rozwój regionalny oraz aktywizację społeczności lokalnych. Analiza wykonana w tym obszarze koncentruje się na zagadnieniach społecznej odpowiedzialności biznesu podejmowanych przez przedsiębiorstwa strefowe oraz zarządzających strefami.

Ze względu na podjęcie próby oceny efektywności specjalnych stref ekonomicznych w wielu obszarach gospodarki, zastosowano różne metody badawcze. Wielowymiarowe analizy omawianej problematyki zostały przeprowadzone w oparciu o publikowane raporty oraz dane statystyczne, które miały na celu dokonanie międzyregionalnych porównań. W celu oszacowania korzyści ekonomicznych dla regionu, wynikających z funkcjonowania SSE, wykorzystano model enklaw P. Warra. Model ten został skorygowany o wybrane zmienne, w celu dostosowania jego użyteczności do warunków polskiej gospodarki.

W ramach realizowanego projektu przeprowadzono badanie ankietowe na poziomie krajowym. Badanie było przeprowadzone w formie wywiadu bezpośredniego, przy udziale ankierów obecnych w trakcie trwania ankiety. Dobór próby badawczej miał charakter celowy. Badanie zrealizowano wśród 638 przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarze specjalnych stref ekonomicznych w Polsce oraz w 172 urzędach gminy zarządzających SSE na ich terenie.

Badania ankietowe zrealizowane w ramach projektu pozwoliły na pozyskanie danych, które stanowiły podstawę dla sformułowania wniosków odnośnie problemów postawionych w pracy. Wiedza ta w Polsce do tej pory była niepełna. Wprawdzie wielokrotnie analizowano rolę, jaką odgrywają SSE dla przyciągania inwestorów zagranicznych, a także analizowano przyczyny rozmieszczania inwestycji zagranicznych w poszczególnych obszarach kraju, jednakże temat efektywności SSE tak zdefiniowanej jak w projekcie, na poziomie mikro i makroekonomicznym nie był jeszcze poruszany. Powszechnie przyjmuje się, że przedsiębiorstwa w SSE lepiej dostosowują się do zmian zachodzących w otoczeniu kraju i osiągają lepsze efekty działalności niż przedsiębiorstwa pozastre-

kowe, jednakże wpływu jaki swoją działalnością wywierają na otoczenie nie zbadano. Zespół badawczy podejmuje jako pierwszy w Polsce próbę odpowiedzi na pytanie, jaka jest efektywność działania stref ekonomicznych oraz jakie czynniki i w jakim stopniu różnicują tę efektywność. W wyniku realizacji projektu:

- rozszerzono dotychczasową wiedzę o efektach działalności specjalnych stref ekonomicznych w Polsce,
- dostarczono nowej wiedzy na temat czynników różnicujących efektywność narzędzia polityki ekonomicznej jakimi są SSE oraz o sile i kierunku oddziaływania wybranych czynników na efektywność mierzoną w gospodarce lokalnej oraz krajowej przy wykorzystaniu zaawansowanych metod statystycznych i modelowania ekonometrycznego.

Praca jest podporządkowana realizacji postawionego celu, którego osiągnięcie jest wspierane przez hipotezę badawczą, a także szereg hipotez częściowych. Zasadnicza hipoteza badawcza przyjęła postać następującego stwierdzenia: Efektywność funkcjonowania SSE w Polsce jest zróżnicowana w zależności od regionu kraju. Dodatkowe hipotezy pomocnicze brzmią:

- wpływ na efektywność SSE mają czynniki makroekonomiczne charakteryzujące poziom uprzemysłowienia danego regionu kraju,
- dotychczasowe inwestycje w SSE były podejmowane z pominięciem argumentu o wyrównaniu poziomu rozwoju gospodarczego regionów,
- przedsiębiorstwa działające w SSE nie w pełni wykorzystują przyznane ulgi podatkowe,
- SSE ma wpływ na spadek bezrobocia w otoczeniu lokalnym,
- SSE ma wpływ na liczbę przedsiębiorstw jakie działają w regionie.

Projektowane badanie będzie koncentrowało się na analizie efektywności działania SSE na czterech poziomach: krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Dodatkowo projekt zakłada analizę czynników społecznych, dzięki którym uzyskane wyniki badań będą szerzej osadzone w realiach społecznych i gospodarczych.

Jako podstawę powyższego wnioskowania wykorzystano następujące materiały:

- 1) sprawozdania finansowe przedsiębiorstw działających w SSE do roku 2012,
- 2) sprawozdania finansowe gmin i innych jednostek samorządu terytorialnego na których umiejscowione są SSE,
- 3) sprawozdania dotyczące bezrobocia, zatrudnienia i polityki pracy realizowanej na danym terenie, w podziale na kraj, województwo, powiat, gminę,

- 4) dane z ankiet przedsiębiorstw działających na terenie SSE, dotyczące inwestycji, zatrudnienia, innowacji, współpracy z władzami lokalnymi, wykorzystania ulgi podatkowej,
- 5) dane z ankiet gmin i innych JST dotyczące wyboru terenu pod inwestycje, negocjacji z inwestorami, obsługi inwestorów, polityki zatrudnienia realizowanej przez inwestorów z SSE.

Informacje ilościowe i jakościowe zawarte w powyższych materiałach były obszarem analizy za pomocą zaawansowanych metod statystycznych, ekonomicznych i ekonometrycznych. W przypadku kraju oraz województwa do analizy efektywności wykorzystano model enklaw P. Warra. W przypadku powiatów oraz gmin została przeprowadzona analiza statystyczna porównująca dwie zbiorowości jednostek samorządowych – te, na terenie których zlokalizowane są SEE oraz jednostki samorządowe bez stref. Ponadto został wykorzystany model ekonometryczny pozwalający na zbadanie istotnego występowania danej cechy jakościowej w zależności od lokalizacji SSE.

Praca wpisała się w lukę wiedzy o oddziaływaniu specjalnych stref ekonomicznych na otoczenie społeczne i gospodarcze. Jest ona uzupełnieniem badań dotychczas zrealizowanych w zakresie SSE, a opisujących rolę specjalnych stref ekonomicznych w gospodarce krajowej. W szczególności wzbogacono następujące obszary:

- 1) oddziaływanie przedsiębiorstw prowadzących działalność w SSE na rozwój gospodarczy gmin i powiatów poprzez zmniejszenie bezrobocia, wzrost dochodów podatkowych (CIT, PIT), wzrost podatków od nieruchomości,
- 2) oddziaływanie przedsiębiorstw prowadzących działalność w SSE na rozwój gospodarczy kraju oraz województw, poprzez zastosowanie modelu enklaw, dzięki któremu zostanie uzyskana informacja o przyroście bogactwa po utworzeniu SSE w kraju,
- 3) wpływ uwarunkowań funkcjonowania SSE, na ich efektywność w skali kraju, województw, powiatów i gmin,
- 4) skuteczność pomocy finansowej oferowanej przedsiębiorcom w SSE,
- 5) korzyści ekonomiczne, jakie przyniosło Polsce zastosowanie SSE.

Rozdział 1

Specjalne strefy ekonomiczne w gospodarce światowej

1.1. Historia funkcjonowania SSE na świecie

Specjalne strefy ekonomiczne datują swoje powstanie na okres zwiększonego eksportu kapitału z USA, który poszukiwał tanich źródeł siły wytwórczej. Były to lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte XX wieku, w zależności od części świata, gdzie enklawy gospodarcze rozwijały się z inną intensywnością i odmienną efektywnością.

Założenie specjalnych stref ekonomicznych jest rezultatem postępującej integracji gospodarczej świata. Specjalne strefy ekonomiczne są końcowym efektem integracji przebiegającej od makro-porozumień w gronie państw, dzięki którym realizowane są zadania polityki międzynarodowej, a skończywszy na integracji regionalnej, polegającej na połączeniu państw w ramach wspólnej polityki gospodarczej, społecznej i międzynarodowej.

Pierwsze wydzielone obszary gospodarcze, które nabrały cech typowych specjalnych stref ekonomicznych, koncentrowały się na działaniach eksportowych, a podstawowymi przywilejami oferowanymi przedsiębiorcom funkcjonującym na ich terenie były ulgi w cłach.

Można zatem stwierdzić, iż były to strefy bezcłowe. Pierwsze takie strefy powstały w Ameryce Środkowej w połowie lat sześćdziesiątych, a następnie na Dalekim Wschodzie.

W tab. 1.1 ujęto nazwy wydzielonych enklaw gospodarczych, jakie wymieniane były w publikacjach naukowych w latach 1956–1985.

Pod koniec lat siedemdziesiątych i na początku lat osiemdziesiątych XX w. strefy koncentrowały się na produkcji oraz eksporcie, a zatem znaczenie produkcji w tym okresie wzrosło w porównaniu z wcześniejszymi latami. W latach osiemdziesiątych produkcja pochodząca z terenu stref coraz częściej dopuszczana była na rynek krajowy, a przedsiębior-

cy coraz częściej korzystali z zasobów lokalnych, wykorzystywanych do produkcji. Można zatem stwierdzić, że nie tylko siła robocza, ale również energia elektryczna, surowce do produkcji, jak też inne materiały mało przetworzone, spełniające normy jakościowe, były wykorzystywane przez przedsiębiorstwa ze stref. Potwierdzenie tej koncepcji można odnaleźć w modelu P. Warra, który został ostatecznie wypracowany w połowie lat osiemdziesiątych XX wieku¹. W modelu tym część zmiennych dotyczyła wykorzystania zasobów lokalnych o innej cenie wyjściowej. Z kolei w przypadku warunków działania w polskich strefach zmienne te nie zostały uwypuklone, ze względu na równe ceny pomiędzy produkcją „strefową” i wolnokonkurencyjną.

Termin	Kraj (lub osoba) i data pierwszego użycia
Strefa wolnego handlu <i>free trade zone</i>	Termin tradycyjny od XIX wieku, ILO 1982
Strefa handlu zagranicznego <i>foreign trade zone</i>	Indywidualni autorzy (R. S. Toman 1956, W. Dymsha 1964), Indie – 1983
Strefa przemysłowa <i>industrial free zone</i>	Irlandia – przed 1970, UNIDO 1971, Liberia 1975
Wolna strefa <i>free zone</i>	UNCTAD ^(a) 1973, USAID ^(b) 1982, Zjednoczone Emiraty Arabskie 1983
<i>Maquiladoras</i>	Maksym, wczesne lata siedemdziesiąte
Wolna strefa eksportowa <i>export free zone</i>	Irlandia 1975, UNIDO ^(c) 1976
Bezcłowa strefa eksportowo-przetwórcza <i>duty free export processing zone</i>	Korea Południowa 1975
Strefa eksportowo-przetwórcza <i>export processing free zone</i>	UNIDO 1976, UNCTAD 1983
Strefa wolnej produkcji <i>free production zone</i>	Instytut Sternberga 1977
Strefa przetwórczo-eksportowa <i>export processing zone</i>	Filipiny 1977, Uniwersytet Harvardzki 1977, APO ^(d) 1977, WEPZA ^(e) 1978, UNIDO 1979, Malezja 1980, Pakistan 1980, Singapur 1982, UNCTC ^(f) 1982, ILO ^(g) 1983, The Economist 1979
Specjalna strefa ekonomiczna <i>special economic zone</i>	Chiny 1979
Strefa bezpodatkowa <i>tax free zone</i>	Indywidualni autorzy (W. H. i D. B. Diamond 1980)
Strefa handlu – bezpodatkowa <i>tax free trade zone</i>	Indywidualni autorzy (D. B. Diamond 1980)
Strefa promocji inwestycji <i>investment promotion zone</i>	Sri Lanka 1981

1 P. G. Warr, *Export Processing Zones. The Economics of Enclave Manufacturing*, „The World Bank Research Observer” 1989, vol. 4, no. 1, January, s. 71.

Termin	Kraj (lub osoba) i data pierwszego użycia
Wolna strefa ekonomiczna <i>free economic zone</i>	Indywidualni autorzy (H. Grubel 1982)
Wolna strefa eksportowa <i>free export zone</i>	Korea Południowa 1983
Wolna strefa przetwórczo eksportowa <i>free export processing zone</i>	OECD ^(h) 1984
Strefa uprzywilejowanego eksportu <i>privileged export zone</i>	Indywidualnie autorzy (N. N. Sachitanand 1984)
Przetwórczo przemysłowa strefa eksportowa <i>industrial export processing zone</i>	Indywidualnie autorzy (P. Ryan 1985)

^(a) UNCTAD – *United Nations Conference on Trade and Development*
– Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju.

^(b) USAID – *United States Agency for International Development*
– Agencja Stanów Zjednoczonych ds. Międzynarodowego Rozwoju.

^(c) UNIDO – *United Nations Industrial Development Organization*
– Agencja Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego.

^(d) APO – *Asian Productivity Organization*
– Azjatycka Organizacja Produktowności.

^(e) WEPZA – *World Export Processing Zone Association*
– Światowa Organizacja Stref Przetwórczo-Eksportowych.

^(f) UNCTC – *United Nations Center on Transnational Corporation*
– Centrum Narodów Zjednoczonych ds. Korporacji Międzynarodowych.

^(g) ILO – *International Labour Office*
– Międzynarodowe Biuro Pracy.

^(h) OECD – *Organization for Economic Cooperation and Development*
– Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju.

Tabela 1.1. Nomenklatura specjalnych stref ekonomicznych i czas ich użycia

Źródło: ILO/UNCTC, *Economic and Social Effects of Multinational Enterprises in Export Processing Zones*, Geneva 1998, s. 5, [za:] T. Kusago, Z. Tzannatos, *Export Processing Zones: A Review in Reed of Update*, „Social Protection Discussion Paper” 1998, no. 9802, January, s. 31.

Powstanie specjalnych stref ekonomicznych w wielu krajach wcale nie oznaczało, że państwa je zakładające korzystały z jednolitych warunków kształtujących strefę. Ponadto same uwarunkowania gospodarcze decydowały częstokroć o rozmiarach strefy i jej specyfice. Jeśli strefa cieszyła się zainteresowaniem inwestorów, wówczas istniało duże prawdopodobieństwo powiększenia terytorium jej działania i przekształcenia jej w ten sposób ze strefy o „małym obszarze” w strefę o „dużym obszarze”.

Strefy ekonomiczne – ze względu na swój charakter – mogą być podzielone na strefy o małym i dużym obszarze, a także na strefy przemysłowe i *performance specific*. Strefy o dużym obszarze obejmują terytoria wielkopowierzchniowe. Do państw, w których występują tego rodzaju strefy, należą głównie kraje rozwijające się oraz kraje o dużych obszarach powierzchni własnej. Wyjątkiem są tu Lichtenstein, Monako oraz Hong

Kong, w których możliwości inwestowania są ściśle reglamentowane. Strefy duże obejmują zazwyczaj całe miasto wraz z zamieszkującymi go ludźmi.

Największą grupę krajów (terytoriów) stanowią państwa mające strefy o małej powierzchni. Obszary o statusie strefy obejmują zazwyczaj powierzchnię od kilku do kilkudziesięciu hektarów. Najczęściej są to strefy jednoobszarowe, znajdujące się w jednej zamkniętej enklawie ekonomicznej. Państw, które w ten sposób utworzyły specjalne strefy ekonomiczne, jest 123 (według danych Światowego Stowarzyszenia Stref WEPZA). Strefy takie mają charakter przemysłowy, nie są zamieszkałe przez ludność.

Innym rodzajem stref ekonomicznych są tzw. strefy specyficzne – przemysłowe (*industry specific*). Jest to nazwa własna tych stref w języku angielskim przetłumaczona na język polski. Pomimo karkołomnej konstrukcji językowej wydaje się ona najlepiej odzwierciedlać działalność przedsiębiorstw na terenie strefy. Wybrana aktywność przemysłowa realizowana jest na terenach takich krajów jak: Francja, Niemcy, Meksyk, USA, Chiny, Indie, Korea czy Tajwan. W strefach tych umiejscowił się przemysł wspierający usługi, bankowość czy turystykę.

Ostatni rodzaj stref to strefy *performance specific*, czyli strefy określonej działalności. Pojęcie strefa w tym przypadku jest użyte nieco na wyrost, ze względu na możliwość usytuowania przedsiębiorstwa, które ma określone przywileje, ale jednocześnie spełnia surowe warunki. Przykładem mogą być wymogi odnośnie do eksportu (jak w Meksyku), wykorzystania zaawansowanych technologii czy wartości inwestycji.

Pomimo dynamicznego rozwoju specjalnych stref ekonomicznych do 1975 r., tylko 25 krajów stworzyło je na swoim terytorium. Na podstawie informacji WEPZA², w roku 1997 już 93 kraje miały na swoim terytorium enklawy, zwane specjalnymi strefami ekonomicznymi. Można zatem stwierdzić, iż w ciągu dwudziestolecia czterokrotnie więcej krajów stworzyło na swoim terytorium specjalne strefy ekonomiczne. Sama liczba stref wzrosła kilkunastokrotnie, z 79 w roku 1975 do 500 w 1995 r.³

W roku 1975 liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach działających w specjalnych strefach ekonomicznych wyniosła 800 tys., natomiast w roku 1997 było to już 4,5 mln pracowników. Należy wspomnieć również o 40 mln obywateli chińskich zatrudnionych w strefach położonych na terytorium tego kraju⁴. Udział zatrudnienia w przedsiębiorstwach działających w specjalnych strefach ekonomicznych najlepiej analizować

2 World Economic Processing Zone Association, www.wepza.org.

3 *Ibidem*.

4 *Ibidem*; T. Kusago, Z. Tzannatos, *Export Processing Zones: A Review in Reed of Update*, „Social Protection Discussion Paper” 1998, no. 9802, January, s. 5.

w 14 krajach o największej aktywności gospodarczej stref, z wyłączeniem Chin. Te kraje to: Bangladesz, Indie, Indonezja, Malezja, Tajlandia, Dominikana, Korea Południowa, Sri Lanka, Meksyk, Togo, Pakistan, Filipiny, Tajwan oraz Mauritius. Zatrudnienie w przedsiębiorstwach działających w specjalnych strefach ekonomicznych na tych obszarach wzrosło z 209,5 tys. osób w 1975 r. do 985,7 tys. osób w roku 1990⁵.

Specjalne strefy ekonomiczne są skoncentrowane na dwóch kontynentach – w Ameryce Łacińskiej i Karaibach, gdzie występuje 48% specjalnych stref ekonomicznych oraz w Azji, gdzie działa 42% z nich⁶.

Dominującym obszarem ich występowania jest Ameryka Północna i Południowa, a kolejnym Azja. Należy także zauważyć, że Europa – ze swoimi 161 strefami – stanowi także atrakcyjny obszar dla inwestorów. Generalnie można powiedzieć, że obszary rozwinięte gospodarczo traktują specjalne strefy ekonomiczne jako dodatkowe narzędzie zwiększania konkurencyjności warunków inwestycyjnych na międzynarodowym rynku kapitałowym.

Liczba stref i ich rozmieszczenie wskazują na to, że specjalne strefy ekonomiczne – jako narzędzie pewnej polityki gospodarczej – wcale nie są masowo wykorzystywane przez kraje najbiedniejsze lub rozwijające się. Nie ma prostego przełożenia wykorzystania stref dla danej gospodarki. Inwestorów nie kuszą ani bardzo niskie koszty robocizny, ani dostęp do surowców. Wydaje się, że warunkiem niezbędnym funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych jest stabilny system społeczno-ekonomiczny, sprzyjający rozwojowi przedsiębiorczości.

Koncentrując się na rozmieszczeniu stref można stwierdzić, że do rozwoju przedsiębiorstw i przyciągnięcia kapitału inwestycyjnego potrzebny jest pewien standard w zakresie infrastruktury, dostępności do siły roboczej, systemu finansowego, gospodarczego, prawnego i społecznego. Standard ten spełniają kraje Ameryki Północnej, Środkowej, Europy oraz Azji Południowo-Wschodniej. Natomiast kraje afrykańskie, Bliskiego Wschodu czy Pacyfiku mają problemy ze spełnieniem tychże warunków, w związku z czym nie stanowią atrakcyjnych obszarów dla inwestorów.

---

5 H. Amirahamdi, W. Wu, *Export processing zone in Asia*, „Asian Survey” 1995, no. 35(9), s. 837.

6 ICFTU (International Confederation of Free Trade Union), *Behind the Wire: Ant-union Repression in the Export Processing Zones*, Geneva 1997.